

Sygn. akt III AUa 279/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 grudnia 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie - Wydział III Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Zofia Rybicka - Szkibiel
Sędziowie:	SSA Romana Mrotek SSO del. Aleksandra Mitros (spr.)
Protokolant:	St. sekr. sąd. Elżbieta Kamińska

po rozpoznaniu w dniu 9 grudnia 2014 r. w Szczecinie

sprawy S. K.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S.

o wysokość świadczenia

na skutek apelacji ubezpieczonego

od wyroku Sądu Okręgowego w Koszalinie IV Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 8 stycznia 2014 r. sygn. akt IV U 2100/13

uchyla zaskarżony wyrok oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S..

SSA Romana Mrotek SSA Zofia Rybicka - Szkibiel SSO del. Aleksandra Mitros

Sygn. akt III AUa 279/14

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S. decyzją z dnia 17 lipca 2013 roku, znak (...), odmówił ubezpieczonemu S. K. prawa do ponownego ustalenia wysokości świadczenia. W uzasadnieniu wskazał, że przy ustalaniu uprawnień do świadczeń emerytalno-rentowych dla osób posiadających okresy ubezpieczenia przebyte w Polsce i w Niemczech przed 1990 roku ma zastosowanie umowa z 9 października 1975 roku między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym. Z jej treści wynika, że instytucja właściwa do załatwienia wniosków o świadczenia emerytalno-rentowe jest instytucja Państwa zamieszkania wnioskodawcy. Instytucja ta dokonuje ustalenia uprawnień do świadczeń oraz obliczenia ich wysokości na podstawie obowiązujących ją przepisów, przy czym zobowiązana jest do uwzględnienia okresów ubezpieczenia przebytych na terytorium drugiego

państwa, w taki sposób, jak gdyby zaistniały na jej terytorium. Zgodnie zaś z przepisem art. 6 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, przy ustalaniu prawa i wysokości świadczenia uwzględnia się okresy ubezpieczenia, czyli opłacania składek na ubezpieczenie emerytalno-rentowe. Odnosząc powyższe przepisy do sytuacji ubezpieczonego, organ rentowy zauważył, że okres od 1 stycznia 1974 roku do 31 grudnia 1987 roku został wliczony do obliczenia wysokości polskiego świadczenia na podstawie przedłożonych dokumentów, stąd brak jest podstaw do ponownego ustalenia świadczenia z uwzględnieniem okresu potwierdzonego przez instytucję niemiecką, gdyż zawiera on się w ww. już uwzględnionym okresie.

Ubezpieczony S. K. zaskarżył powyższą decyzję odwołaniem, w którym domagał się jej zmiany poprzez uwzględnienie przy ustalaniu wysokości świadczenia emerytalnego okresu wykonywania pracy i opłacania składek emerytalno-rentowych na terenie Niemiec od 1 października 1981 roku do 31 stycznia 1984 roku. Podniósł on, że niemiecka instytucja emerytalna uznała jego prawo do emerytury w Niemczech, wskazując jednocześnie, że świadczenie to powinno być wypłacane przez polską instytucję emerytalną (ZUS).

Wyrokiem z dnia 8 stycznia 2014 roku, wydanym w sprawie IV U 2100/13, Sąd Okręgowy w Koszalinie IV Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił odwołanie S. K..

Swoje rozstrzygnięcie Sąd Okręgowy oparł na następujących ustaleniach faktycznych i rozważaniach prawnych

S. K. (ur. (...)) w 1972 roku ukończył Państwową Wyższą Szkołę (...) w K. w zakresie gry na klawirze. W okresie od 1 czerwca 1972 roku ubezpieczony wykonywał działalność artystyczną – muzyka, klawirzysta zarówno w kraju, jak i za granicą, z tego tytułu opłacał należne składki na ubezpieczenia społeczne. Ubezpieczony od 1 października 1981 roku do 31 stycznia 1984 roku jednocześnie wykonywał pracę na terenie Polski i Niemiec.

Decyzją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w L. z dnia 26 marca 1998 roku ubezpieczonemu przyznano prawo do emerytury od 1 marca 1998 roku, tj. od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek.

Do ustalenia wysokości świadczenia przyjęto okresy:

- od 1 grudnia 1967 roku do 31 lipca 1968 roku - okres składkowy,
- od 1 października 1968 roku do 31 maja 1972 roku - okres nieskładkowy,
- od 1 czerwca 1972 roku do 31 marca 1973 roku - okres składkowy,
- od 1 października 1973 roku do 31 grudnia 1973 roku – okres składkowy,
- od 1 stycznia 1974 roku do 31 grudnia 1987 roku – okres składkowy,
- od 1 stycznia 1988 roku do 31 marca 1996 roku – okres składkowy.

Łącznie przyjęto za udowodnione okresy składkowe w wymiarze 24 lat oraz nieskładkowe w wymiarze 3 lat i 8 miesięcy. Wskaźnik wysokości podstawy wymiaru wyniósł 135,07 %.

Ubezpieczony, będąc uprawniony do emerytury, okresowo podejmował dodatkowe zatrudnienie w oparciu o umowy o pracę i umowy cywilno-prawne. Stąd też organ rentowy przeliczył mu przyznane świadczenie emerytalne.

W 2006 roku ubezpieczony złożył wniosek o przeliczenie świadczenia lub doliczenia stażu pracy z tytułu zatrudnienia w Finlandii i w Niemczech.

W listopadzie 2006 roku (...) Oddział w S. poinformował ubezpieczonego, że jego wniosek o emeryturę z tytułu łączonych okresów polskich i zagranicznych został przekazany do instytucji ubezpieczenia społecznego w Finlandii oraz Niemiec.

W latach 2006-2010 niemiecka instytucja emerytalna nie udzieliła informacji w sprawie ubezpieczonego. Stąd też S. K. wystąpił do organu rentowego o podanie adresów niemieckich instytucji, które zajmują się jego sprawą.

W listopadzie 2012 roku ubezpieczony poinformował (...) Oddział w S. jakich dokumentów potrzebuje dodatkowo niemiecka instytucja, aby rozpatrzyć jego wniosek o emeryturę.

Ostatecznie w czerwcu 2013 roku niemiecka instytucja emerytalna przesłała do (...) Oddział w S. pismo (datowane na 9 maja 2013 roku), że w dniu 14 marca 2013 roku wydała decyzję, na mocy której odmówiła S. K. prawa do niemieckiej emerytury. Jednocześnie wskazała, że z uwagi na fakt, że ubezpieczony mieszka w Polsce i był zatrudniony w Niemczech przed 30 grudnia 1990 roku w sprawie zastosowanie ma umowa z 9 października 1975 roku między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym.

W konsekwencji, Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S., decyzją z dnia 17 lipca 2013 roku, odmówił ubezpieczonemu S. K. prawa do ponownego ustalenia wysokości świadczenia.

Sąd Okręgowy uznał, że odwołanie wnioskodawcy od zaskarżonej decyzji nie zasługuje na uwzględnienie.

Sąd Okręgowy wskazał, iż stan faktyczny był bezsporny. Ubezpieczony w okresie od 1 stycznia 1974 roku do 31 grudnia 1987 roku prowadził na terenie Polski działalność artystyczną, z tytułu której opłacał należne składki na ubezpieczenia społeczne. W tym czasie okresowo od 1 października 1981 roku do 31 stycznia 1984 roku wykonywał również pracę na terenie Niemiec, gdzie również opłacał składki na ubezpieczenia społeczne. Jednocześnie jego stałym miejscem zamieszkania była Polska.

Sąd I instancji uznał, iż w sytuacji ubezpieczonego zastosowanie w pierwszej kolejności ma umowa z 9 października 1975 roku między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym (Dz.U. z 1976 r. Nr 16, poz. 101 z późn.zm.). W ocenie Sądu Okręgowego umowę tą stosuje się do sytuacji ubezpieczonego z tego względu, że w czasie jej obowiązywania wykonywał on zatrudnienie na terenie obu wymienionych Państw. Istotnym jest też, że powołaną umowę stosuje się do wszystkich zdarzeń powstałych przed 1 stycznia 1991 roku, czyli przed wejściem w życie kolejnej umowy z 8 grudnia 1990 roku między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o zabezpieczeniu społecznym (Dz.U. z 1991 r. Nr 108, poz. 468). Sąd Okręgowy podkreślił, iż rozróżnienie obu tych umów jest konieczne z tego względu, że pierwsza oparta jest na zasadzie terytorialności nieprzewidującej wzajemnego transferu świadczeń. W konsekwencji, stosownie do treści art. 4 ust. 2 i 3 umowy, instytucja ubezpieczeniowa państwa, na którego terytorium mieszka osoba uprawniona, przy ustalaniu renty z zaopatrzenia emerytalnego (według aktualnego nazewnictwa - emerytury) jednakowo uwzględnia, według obowiązujących ją przepisów, okresy ubezpieczenia, okresy zatrudnienia oraz okresy z nimi związane, zaistniałe na terytorium każdej z umawiających się stron. Oznacza to, że zarówno przy ustalaniu prawa do renty (emerytury), jak i jej wysokości instytucja ubezpieczeniowa państwa, na terytorium którego mieszka osoba uprawniona (w sytuacji ubezpieczonego - Polska) uwzględnia wszystkie okresy wymienione w ust. 2 tego przepisu zaistniałe na terytoriach obydwu Państw. Sąd Okręgowy zwrócił nadto uwagę, iż o niedopuszczalności odrębnego zliczenia tych samych okresów zatrudnienia na uprawnienia emerytalne w obydwu stronach umowy świadczy też treść jej art. 6, zgodnie z którym osoby, które mieszkają na terytorium jednego Państwa nie mają roszczeń o zwrot składek wpłaconych do instytucji ubezpieczeniowych w Państwie drugim (por. uzasadnienie wyroków Sądu Najwyższego z 7 marca 2006 r., sygn. I UK 394/04, opubl. OSNP 2007/3-4/53 oraz z 10 lutego 2005 r., sygn. I UK 1761/04, opubl. LEX nr 603769).

Wskazując na powyższe, Sąd Okręgowy uznał, że sytuację prawną ubezpieczonego i jego prawo do emerytury w Polsce determinują wskazane przepisy umowy z 9 października 1975 roku, które nakazują w sprawie ubezpieczonego (z uwagi na jego miejsce zamieszkania) stosować przepisy prawa polskiego. W tej sytuacji Sąd I instancji przyznał rację organowi rentowemu, iż zgodnie z powszechnie obowiązującymi przepisami, tj. przede wszystkim art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2013 r., poz.1440 z późn.zm.) podstawę wymiaru emerytury i renty stanowi ustalona w sposób określony w ust. 4 i 5 przeciętna podstawa wymiaru składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe lub na ubezpieczenie społeczne na

podstawie przepisów prawa polskiego w okresie kolejnych 10 lat kalendarzowych, wybranych przez zainteresowanego z ostatnich 20 lat kalendarzowych poprzedzających bezpośrednio rok, w którym zgłoszono wniosek o emeryturę lub rentę, z uwzględnieniem ust. 6 i art. 176. Ubezpieczonemu zaś, przy ustalaniu prawa do emerytury uwzględniono już jako okres składkowy m.in. wykonywanie przez niego działalności artystycznej na terenie Polski w okresie od 1 stycznia 1974 roku do 31 grudnia 1987 roku, stąd też nie ma prawnej możliwości niejako podwójnego zaliczenia tego samego okresu pracy w Niemczech, tj. od 1 października 1981 roku do 31 stycznia 1984 roku w celu przeliczenia (podwyższenia) ubezpieczonemu świadczenia emerytalnego.

Zdaniem Sądu Okręgowego chybionym był argument ubezpieczonego, iż organ rentowy winien mu dodatkowo za ten okres uwzględnić wartość opłaconych składek na ubezpieczenie społeczne za granicą. Sąd I instancji wskazał, że umowa z dnia 9 października 1975 roku w treści art. 6 ust. 2 wyraźnie stanowi, iż osoby, które mieszkają na terytorium Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, nie mają roszczeń o zwrot składek wpłaconych do instytucji ubezpieczeniowych Republiki Federalnej Niemiec. Sąd Okręgowy podkreślił, że umowa ta z założenia nie przewidywała transferu świadczeń, bowiem w myśl jej zasad każdy z układających się krajów ustala według przepisów swego państwa prawo i wysokość wypłacanych świadczeń dla osób zamieszkujących na jego terytorium, biorąc pod uwagę łączne okresy ubezpieczenia przebyte w obydwu krajach.

Mając na uwadze powyższe Sąd Okręgowy uznał, że wydana decyzja organu rentowego jest zgodna z ustalonym stanem faktycznym i odpowiada prawu, a tym samym odwołanie podlega oddaleniu.

Z wyrokiem nie zgodził się ubezpieczony, który wniósł o:

1. zmianę wyroku poprzez uwzględnienie odwołania ubezpieczonego i uchylenie decyzji organu rentowego z dnia 17 lipca 2013 roku znak (...) oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania organowi rentowemu,
2. zasądzenie na rzecz ubezpieczonego kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych za obie instancje, ewentualnie o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Zaskarżonemu wyrokowi ubezpieczony zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego w postaci:

1. art. 4 ust. 1 i 2 umowy między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym z dnia 9 października 1975 roku poprzez błędną wykładnię i przyjęcie, że organ rentowy nie miał możliwości zaliczenia okresu pracy ubezpieczonego w Niemczech tj. od dnia 1 października 1981 roku do 31 stycznia 1984 roku, w celu przeliczenia ubezpieczonemu świadczenia emerytalnego,
2. art. 6 ust. 2 umowy między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym z dnia 9 października 1975 roku poprzez błędną wykładnię i przyjęcie, że przepis ten wyklucza uwzględnienie przez organ rentowy wartości opłaconych przez ubezpieczonego składek na ubezpieczenie społeczne w Niemczech za okres od dnia 1 października 1981 roku do 31 stycznia 1984 roku,
3. art. 8 oraz art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (j.t. Dz.U. 2009/153/1227 z późn. zm.) w zw. z art. 4 ust. 1 i 2 umowy między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym z dnia 9 października 1975 roku poprzez ich niezastosowanie i w wyniku tego nieuwzględnienie wartości opłaconych przez ubezpieczonego składek na ubezpieczenie społeczne w Niemczech za okres od dnia 1 października 1981 roku do 31 stycznia 1984 roku,
4. art. 114 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (j.t. Dz.U. 2009/153/1227 z późn. zm.) poprzez jego niezastosowanie i pominięcie obowiązku organu rentowego przeliczenia świadczenia ubezpieczonego w związku z ujawnieniem okoliczności istniejących przed wydaniem decyzji, które mają wpływ na wysokość świadczenia ubezpieczonego.

Ponadto skarżonemu wyrokowi ubezpieczony zarzucił błąd w ustaleniach faktycznych polegający na pominięciu faktu przekazania przez niemiecką instytucję emerytalną poświadczenia dotyczącego ubezpieczenia i opłacania składek

przez ubezpieczonego w okresie od 1 października 1981 roku do 31 stycznia 1984 roku do organu rentowego, a także wskazania przez niemiecką instytucję emerytalną w decyzji odmownej obowiązku uwzględnienia przez polski organ rentowy składek uiszczonych przez ubezpieczonego w ww. okresie do niemieckiej instytucji emerytalnej.

W uzasadnieniu apelacji ubezpieczony podniósł, że zgodnie z art. 4 ust. 1 ww. umowy, renty z zaopatrzenia emerytalnego przyznaje, według obowiązujących ją przepisów, instytucja ubezpieczeniowa Państwa, na którego terytorium osoba uprawniona mieszka. Art. 4 ust. 2 stanowi natomiast, że przy ustalaniu renty instytucja ta uwzględnia według obowiązujących ją przepisów okresy ubezpieczenia, zatrudnienia oraz okresy z nimi zrównane w drugim Państwie w taki sposób, jak gdyby zaistniały na terytorium pierwszego Państwa. W ocenie skarżącego powyższe oznacza, że organ rentowy uznając okres pracy ubezpieczonego w Niemczech od 1 października 1981 roku do 31 stycznia 1984 roku za okres składkowy, zgodnie z przytoczonymi przepisami powinien uwzględnić go tak jak gdyby zaistniał na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Organ rentowy winien więc uznać nie tylko okres pracy skarżącego w Niemczech za okres składkowy, ale również powinien uwzględnić uiszczone przez skarżącego składki do instytucji niemieckiej w okresie od 1 października 1981 roku do 31 stycznia 1984 roku tak jakby zostały uiszczone w na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i na tej podstawie dokonać przeliczenia świadczenia zgodnie z wnioskiem ubezpieczonego. W ocenie ubezpieczonego zasada terytorialności wyrażona w umowie z dnia 9 października 1975 roku w powiązaniu z art. 4 ust. 2 umowy z dnia 9 października 1975 roku uzasadnia wykładnię wskazanego przepisu w sposób dokonany przez ubezpieczonego. Za stanowiskiem skarżącego, na zasadzie analogii, przemawia wspólne oświadczenie w sprawie stosowania i wykonywania umowy z dnia 9 października 1975 roku o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec z dnia 19 grudnia 1995 roku (opubl. LEGALIS), zgodnie z którym strony umowy oświadczyły, mając na uwadze zapis art. 4 ust. 2 umowy, że przy stosowaniu tego przepisu będą uwzględniały na prawo i wysokość polskich świadczeń emerytalno-rentowych okresy służby w armii niemieckiej i odwrotnie.

Dalej ubezpieczony podniósł, iż z dotychczasowego postępowania, a także z uzasadnienia decyzji organu rentowego wynika, że okres pracy i uiszczania składek na ubezpieczenie społeczne przez skarżącego w Niemczech (tj. okres od dnia 1 października 1981 roku do dnia 31 stycznia 1984 roku) nie został uwzględniony przez organ rentowy przy ustaleniu wysokości świadczenia z tego powodu, że został on już ustalony jako okres odprowadzania składek na ubezpieczenie społeczne w Polsce. A contrario uznać należy, że w przypadku, w którym w okresie tym ubezpieczony nie odprowadzałby składek na ubezpieczenie społeczne w Polsce, okres pracy w Niemczech zostałby uwzględniony przez organ rentowy przy ustaleniu prawa i wysokości świadczenia.

Ubezpieczony wskazał nadto, iż według przepisów obowiązujących na terytorium Polski możliwe jest odprowadzanie składek emerytalno-rentowych z dwóch różnych tytułów prawnych w tym samym czasie (np. w sytuacji, w której ubezpieczony ma dwie umowy o pracę). Jest to jednoznaczne ze zwiększeniem podstawy wymiaru świadczenia. W ocenie skarżącego opisaną sytuację należy odnieść do stanu faktycznego niniejszej sprawy. Art. 15 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie wyłącza uwzględnienia przy wyliczeniu podstawy wymiaru emerytury składek i kwot uzyskanych przez ubezpieczonego z dwóch tytułów prawnych. Stanowisko to potwierdzone jest wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 20 maja 2005 roku (sygn. akt III AUa 1492/04, opubl. LEGALIS), w którym Sąd uznał możliwość ponownego obliczenia wysokości świadczenia w wypadku doliczenia do podstawy wymiaru zarobków z dodatkowego zatrudnienia w innym zakładzie pracy w okresie, który został już uwzględniony przy ustalaniu tej podstawy.

Ubezpieczony podał też, iż zgodnie z art. 8 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (j.t. Dz.U. 2009/153/1227 z późn. zm.) przy ustalaniu prawa do emerytury i renty oraz przy obliczaniu ich wysokości uwzględnia się okresy ubezpieczenia za granicą, jeżeli tak stanowią umowy międzynarodowe. Art. 4 ust. 2 umowy z dnia 9 października 1975 roku jednoznacznie natomiast stanowi, że przy ustalaniu renty instytucja uwzględnia według obowiązujących ją przepisów okresy ubezpieczenia, zatrudnienia oraz okresy z nimi zrównane w drugim Państwie w taki sposób, jak gdyby zaistniały na terytorium pierwszego Państwa. Mając na uwadze powyższe ubezpieczony zarzucił wyrokowi Sądu I Instancji także naruszenie art. 8 oraz art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (j.t. Dz.U. 2009/153/1227 z

późn. zm.) w zw. z art. 4 ust. 1 i 2 umowy między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym z dnia 9 października 1975 roku poprzez ich niezastosowanie i w wyniku tego nieuwzględnienie wartości opłaconych przez ubezpieczonego składek na ubezpieczenie społeczne w Niemczech za okres od dnia 1 października 1981 roku do 31 stycznia 1984 roku

Sąd I instancji uzasadniając oddalenie odwołania skarżącego podniósł, że argumentacja ubezpieczonego nie znajduje uzasadnienia w świetle art. 6 ust. 2 umowy z dnia 9 października 1975 roku, który wyraźnie stanowi, że osoby które mieszkają na terytorium Polskiej Rzeczpospolitej Ludowej nie mają roszczeń o zwrot składek wpłaconych do instytucji ubezpieczeniowych Republiki Federalnej Niemiec.

Uzasadniając zarzut drugi apelacji, S. K. wskazał, że przepis art.6 ust. 2 umowy należy poddać wykładni w związku z art. 4 ust. 1 umowy. Celem umowy było bowiem zagwarantowanie obywatelom obu państw uwzględnienie okresów ubezpieczenia w sposób zrównany przy ustalaniu prawa i wysokości świadczenia. Wykładnia zapisów umowy z dnia 1 października 1975 roku dokonana przez Sąd I instancji prowadzi do wniosku, że ubezpieczony pozbawiony jest prawa do żądania uwzględnienia okresu ubezpieczenia w Niemczech przy ustalaniu jego prawa do emerytury. W ocenie ubezpieczonego właściwa wykładnia zapisu art. 6 ust. 2 umowy w związku z treścią jej art. 4 ust. 1 prowadzi do wniosku, że ubezpieczony z uwagi na zasadę terytorialności jego zamieszkiwanie w Polsce nie może domagać się zwrotu świadczenia od instytucji ubezpieczeniowej Republiki Federalnej Niemiec, ale nie jest pozbawiony tego prawa w stosunku do instytucji ubezpieczeniowej polskiej zgodnie z art. 4 ust. 1 umowy.

W ocenie ubezpieczonego, jego stanowisko, a także przedstawiona przez niego interpretacja zapisów umowy potwierdzona jest decyzją odmowną niemieckiego organu rentowego, w której organ ten wyraźnie wskazał, że przy ustaleniu wysokości renty odpowiedni urząd ubezpieczeń (w Polsce) musi uwzględnić czasy pracy i płacenia składek do 31 grudnia 1990 roku również z innych krajów. Dodatkowo niemiecki organ rentowy podkreślił, że polski urząd ubezpieczeń w S. musi również uwzględnić składki płacone w Niemczech w okresie od 1.10.1981 do 31.01.1984 roku.

Ubezpieczony wskazał również, że organ rentowy wydał decyzję odmawiającą ponownego przeliczenia emerytury wyłącznie na podstawie ustalenia, iż okres składkowy ubezpieczonego w Niemczech pokrywa się z okresem składkowym uwzględnionym w Polsce. Organ nie dokonał natomiast przeliczenia emerytury ubezpieczonego w oparciu o kwoty i wskaźniki uzyskane w Niemczech. Wskazać należy, że odmowa przeliczenia emerytury mogłaby nastąpić w sytuacji, w której organ rentowy po przeprowadzeniu stosownych obliczeń ustaliłby, że wielkość wskaźnika jest niższa (wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 29 sierpnia 2012 roku, sygn. akt I AUa 640/12, opubi. LEGALIS). Na tej podstawie skarżący zarzucił wyrokowi Sądu I Instancji naruszenie art. 114 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (j.t. Dz.U. 2009/153/1227 z późn. zm.) poprzez jego niezastosowanie i pominięcie obowiązku organu rentowego przeliczenia świadczenia ubezpieczonego w związku z ujawnieniem okoliczności istniejących przed wydaniem decyzji, które mają wpływ na wysokość świadczenia ubezpieczonego.

Ubezpieczony podniósł nadto, że nie jest właściwym w niniejszej sprawie powoływanie się na uzasadnienie wyroków Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 2006 roku, sygn. I UK 394 /04 oraz z dnia 10 lutego 2005 roku, sygn. akt II UK 176/04, z uwagi na odmienny stan faktyczny niniejszej sprawy. Skarżący wskazał, że w sprawie o sygn. akt II UK 176/04 ubezpieczony domagał się wypłaty świadczenia emerytalnego z uwzględnieniem okresu pracy i opłacania składek do niemieckiej instytucji ubezpieczeniowej pomimo jego zamieszkiwania na terytorium Niemiec z uwagi na zasadę terytorialności organ rentowy odmówił w tym zakresie ubezpieczonemu prawa do świadczeń.

Podsumowując, skarżący na podstawie stanowiska organu rentowego wyrażonego w decyzji z dnia 17 lipca 2013 roku znak (...), a także argumentacji podnoszonej w toku postępowania odwoławczego, podniósł, że w przypadku, w którym okres od 1 października 1981 roku do 31 stycznia 1984 roku nie zostałyby uznany za okres składkowy w Polsce, organ rentowy uznałby ten okres za składkowy na podstawie złożonego przez instytucję niemiecką zaświadczenia do akt ubezpieczonego i uwzględniłby przy ustaleniu prawa i wysokości świadczenia. Ubezpieczony nie może domagać się wypłaty świadczenia za okres od 1 października 1981 roku do 31 stycznia 1984 roku od niemieckiej instytucji

ubezpieczeniowej w związku z treścią art. 4 ust. 1 umowy z dnia 9 października 1975 roku. Wykładnia zapisów umowy z dnia 9 października 1975 roku dokonana przez organ rentowy oraz przez Sąd I Instancji pozbawia skarżącego prawa do wypłaty świadczenia na podstawie składek odprowadzonych za okres od 1 października 1981 roku do 31 stycznia 1984 roku również przez polski organ rentowy. W ocenie skarżącego, wykładnia ta oraz decyzja organu rentowego narusza zapisy umowy między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym z dnia 9 października 1975 roku oraz przepisy ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i narusza prawa ubezpieczonego zagwarantowane przepisami ww. umowy.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja pozwanego okazała się w całości zasadna i doprowadziła do wydania orzeczenia kasatoryjnego, tj. uchylającego zaskarżony wyrok i decyzję do ponownego rozpoznania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S..

Na wstępie wskazać należy, iż postępowanie apelacyjne ma merytoryczny charakter i jest dalszym ciągiem postępowania rozpoczętego przed sądem pierwszej instancji. Zgodnie z treścią art. 378 § 1 k.p.c., sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w granicach apelacji; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod uwagę nieważność postępowania. Rozważając zakres kognicji sądu odwoławczego, Sąd Najwyższy stwierdził, iż sformułowanie „w granicach apelacji” wskazane w tym przepisie oznacza, iż sąd drugiej instancji między innymi rozpoznaje sprawę merytorycznie w granicach zaskarżenia, dokonuje własnych ustaleń faktycznych, prowadząc lub ponawiając dowody albo poprzestaje na materiale zebranym w pierwszej instancji, ustala podstawę prawną orzeczenia niezależnie od zarzutów podniesionych w apelacji oraz kontroluje poprawność postępowania przed sądem pierwszej instancji, pozostając związany zarzutami przedstawionymi w apelacji, jeżeli są dopuszczalne, ale biorąc z urzędu pod uwagę nieważność postępowania, orzeka co do istoty sprawy stosownie do wyników postępowania (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., sygn. akt III CZP 49/07, OSNC 2008/6/55)

Sąd Okręgowy nieprawidłowo zebrał materiał dowodowy w sprawie, ponieważ pominął pełną treść pisma niemieckiej instytucji ubezpieczeniowej z dnia 7 kwietnia 2013 r. (adresowanego do wnioskodawcy, ale nadesłanego do ZUS-u jako załącznik do pisma z dnia 4 czerwca 2013 r. (k.215-219 akt ZUS)) w części dotyczącej obowiązku uwzględnienia przy ustalaniu wysokości emerytury przez polski organ rentowy nie tylko okresu pracy wnioskodawcy na terenie Niemiec przed 1991 r., ale również wysokości opłaconych wówczas składek na jego ubezpieczenia społeczne oraz dowód z informacji niemieckiej instytucji ubezpieczeniowej z dnia 26 maja 2010 r. prawdopodobnie wskazujący wysokość podstawy wymiaru składek odprowadzonych za wnioskodawcę w spornym okresie do niemieckiej instytucji ubezpieczeniowej, dołączony w języku niemieckim do odwołania. Sąd nie odniósł się w ogóle do tego drugiego dowodu, nie zobowiązał przy tym ubezpieczonego do przetłumaczenia jego treści na język polski. Dowodem tym nie zainteresował się również organ rentowy, który w zaskarżonej decyzji odnosi się wyłącznie do okresu ubezpieczenia wnioskodawcy w Niemczech, pomijając zupełnie kwestię możliwości uwzględnienia w wysokości wymiaru emerytury opłaconych w tym kraju za wnioskodawcę składek na ubezpieczenia społeczne. Z uwagi na uchybienia w procesie zbierania dowodów, niepełne i w konsekwencji – niewystarczające dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy - okazały się ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego.

Kluczowa dla rozstrzygnięcia okazała się natomiast wykładnia przepisów umowy między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym podpisana w Warszawie dnia 9 października 1975 r. (Dz.U. z 1976 r. Nr 16, poz. 101 z późn.zm., dalej jako umowa z 9 października 1975 r.). Umowa ta bezspornie miała zastosowanie w niniejszej sprawie i wyłącznie w tym zakresie Sąd Apelacyjny podzielił rozważania prawne Sądu Okręgowego dotyczące wykładni jej przepisów. W pozostałej części rozważania tego Sądu nie zasługują na aprobatę.

Trafne okazały się natomiast wszystkie zarzuty apelacji, w tym dotyczące naruszenia przez Sąd Okręgowy przepisów art. 4 ust.1 i 2, art.6 ust.2 umowy z 9 października 1975 r. oraz art. 8 oraz art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tj. Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 z późn. zm., dalej jako ustawa emerytalna) w zw. z art. 4 ust. 1 i 2 umowy z 1975 r.

Zgodnie z art.8 ustawy emerytalnej przy ustalaniu prawa do emerytury i renty oraz przy obliczaniu ich wysokości uwzględnia się okresy ubezpieczenia za granicą, jeżeli tak stanowią umowy międzynarodowe. Jedną z takich umów jest wymieniona wyżej umowa z 9 października 1975 r. regulująca stosunki Polski i RFN w zakresie zaopatrzenia emerytalnego i wypadkowego. Rozdział II tej umowy dotyczy zaopatrzenie emerytalnego, czyli – w przypadku Polski (art.1 ust.3 umowy) - zaopatrzenia na starość, inwalidztwa lub śmierci. Stosownie do art.4 ust. 1 umowy z 9 października 1975 r. renty z zaopatrzenia emerytalnego przyznaje, według obowiązujących ją przepisów, instytucja ubezpieczeniowa Państwa, na którego terytorium osoba uprawniona mieszka. Skoro wnioskodawca mieszka na terytorium Polski, to jego zaopatrzeniem emerytalnym (emeryturą) powinna zajmować się polska instytucja ubezpieczeniowa (ZUS). Z kolei zgodnie z art.4 ust.2 umowy **instytucja, o której mowa w ustępie 1, przy ustalaniu renty uwzględnia według obowiązujących ją przepisów okresy ubezpieczenia, okresy zatrudnienia oraz okresy z nimi zrównane w drugim Państwie w taki sposób, jak gdyby zaistniały na terytorium pierwszego Państwa.** Zasady uwzględniania okresów ubezpieczenia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej ustalone zostały przede wszystkim w ustawie emerytalnej. Stosownie do art. 5 tej ustawy **przy ustalaniu prawa do emerytury i renty i obliczaniu ich wysokości** uwzględnia się, z zastrzeżeniem ust. 2-5, następujące okresy:

- 1) składkowe, o których mowa w art. 6;
- 2) nieskładkowe, o których mowa w art. 7.

Zgodnie zaś z art. 6 ust 1 ustawy emerytalnej okresami składkowymi są (...) okresy ubezpieczenia.

Niemiecka instytucja ubezpieczeniowa w piśmie z dnia 7 czerwca 2013 r. wyraźnie wskazała, że ubezpieczony w spornych okresach podlegał w Niemczech jako robotnik ubezpieczeniu rentowemu pracowników i wszystkie jego sporne okresy są okresami składkowymi. (potwierdzenie okresów ubezpieczenia k.215-216v).

Stosownie do art.15 ust. 1 i 4 ustawy emerytalnej podstawę wymiaru emerytury i renty stanowi ustalona w sposób określony w ust. 4 i 5 przeciętna podstawa wymiaru składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe lub na ubezpieczenie społeczne na podstawie przepisów prawa polskiego w okresie kolejnych 10 lat kalendarzowych, wybranych przez zainteresowanego z ostatnich 20 lat kalendarzowych poprzedzających bezpośrednio rok, w którym zgłoszono wniosek o emeryturę lub rentę, z uwzględnieniem ust. 6 i art. 176. W celu ustalenia **podstawy wymiaru emerytury** lub renty:

- 1) oblicza się sumę kwot podstaw wymiaru składek i kwot, o których mowa w ust. 3, w okresie każdego roku z wybranych przez zainteresowanego lat kalendarzowych;
- 2) oblicza się stosunek każdej z tych sum kwot do rocznej kwoty przeciętnego wynagrodzenia ogłoszonej za dany rok kalendarzowy, wyrażając go w procentach, z zaokrągleniem do setnych części procentu;
- 3) oblicza się średnią arytmetyczną tych procentów, która, z zastrzeżeniem ust. 5, stanowi wskaźnik wysokości podstawy wymiaru emerytury lub renty, oraz
- 4) mnoży się przez ten wskaźnik kwotę bazową, o której mowa w art. 19.

Zgodnie zaś z art. **53 ust.1 ustawy emerytalnej** emerytura wynosi:

- 1) 24% kwoty bazowej, o której mowa w art. 19, z zastrzeżeniem ust. 3 i 4, oraz

- 2) po 1,3% podstawy jej wymiaru za każdy rok okresów składkowych,
 - 3) po 0,7% podstawy jej wymiaru za każdy rok okresów nieskładkowych
- z uwzględnieniem art. 55.

Z przedstawionych wyżej przepisów polskiej ustawy emerytalnej jasno wynika, że gdyby wnioskodawca wykonywał sporne zatrudnienie (jako pracownik) na terytorium Polski, w wysokości jego emerytury musiałby zostać uwzględniony nie tylko sam okres zatrudnienia, ale również osiągnięte w czasie tego zatrudnienia wynagrodzenie stanowiące podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne.

Identyczne zasady w zakresie uwzględniania w wypłacanych w Polsce świadczeniach okresów zatrudnienia osób zamieszkujących obecnie w Polsce, ale wykonujących pracę w RFN przed 1 stycznia 1991 r., obowiązują na podstawie art. 4 ust.2 umowy z 9 października 1975 r.

Przepis art. 6 umowy z dnia 9 października 1975 r. tylko potwierdza przedstawioną wyżej wykładnię. Ubezpieczeni mieszkający na terytorium Polski nie mają roszczeń o zwrot składek wpłaconych do instytucji ubezpieczeniowych RFN i odwrotnie, ponieważ przy braku tego zakazu nie zostałyby spełniona gwarancyjna funkcja ubezpieczeń społecznych. W polskim systemie emerytalnym również brak jest możliwości żądania zwrotu składek na ubezpieczenia społeczne. Wynika to właśnie z gwarancyjnego charakteru prawa do zabezpieczenia społecznego. Państwo uznaje, że po osiągnięciu wieku emerytalnego, ma obowiązek zagwarantowania swoim obywatelom godnego poziomu życia w warunkach obniżonej zdolności do zarabkowania wynikającej z podeszłego wieku, dlatego gromadzi na ten cel środki, które nie mogą zostać w żaden sposób uszczuplone. Państwo w tym zakresie uznaje, że ma obowiązek chronić swoich obywateli nawet wbrew im samym. Wydaje się, że taka właśnie idea towarzyszyła również redagowaniu art. 6 umowy.

Pomimo zgodnej ze skarżącym wykładnią przepisu art. 4 ust. 2 umowy z 9 października 1975 r. Sąd Apelacyjny nie mógł prawidłowo zastosować tego przepisu i przeliczyć wnioskodawcy ponownie wysokość jego emerytury (w myśl art.111 ustawy emerytalnej), nie dysponował bowiem danymi, które by to umożliwiły. Sąd nie znalazł przede wszystkim wysokości podstawy wymiaru składek za sporne lata, ponieważ dokument z 26 maja 2010 r., dołączony do odwołania (zawarty w kopercie na k.3, niepodpisany), a dotyczący najprawdopodobniej podstawy wymiaru składek wnioskodawcy w spornym okresie, nie został ani przetłumaczony na język polski ani zweryfikowany przez polską instytucję ubezpieczeniową. Podkreślić ponadto należy, że zaskarżona decyzja nie zawierała w ogóle rozstrzygnięcia co do istoty sprawy, tj. co do tego czy istnieje możliwość przeliczenia wnioskodawcy emerytury przy uwzględnieniu w podstawie wymiaru świadczenia wynagrodzenia uzyskanego przez wnioskodawcę w spornych okresach z tytułu zatrudnienia w RFN. Decyzja ta odnosiła się wyłącznie do samego okresu pracy ubezpieczonego w RFN i wskazywała, że okres ten jest już doliczony z uwagi na zatrudnienie wnioskodawcy w tym samym czasie w Polsce.

W sytuacji tak znaczących braków w postępowaniu przed Sądem Okręgowym oraz nierozpoznania istoty sprawy przez organ rentowy, konieczne stało się uchylenie zaskarżonego wyroku i zaskarżonej decyzji oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania organowi rentowemu na mocy art. 386 § 4 w zw. z art. 477^{14a} k.p.c. (postanowienie SN z dnia 18 grudnia 2012 r., II UZ 58/12, OSNAPiUS 2014, nr 1, poz. 14).

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy organ rentowy ustali wysokość podstawy wymiaru składek wnioskodawcy w spornym okresie w związku z zatrudnieniem w RFN (w razie potrzeby w porozumieniu z niemiecką instytucją ubezpieczeniową), a następnie przeliczy czy uwzględnienie tego wynagrodzenia w podstawie wymiaru świadczenia wnioskodawcy spowoduje uzyskanie wyższego wskaźnika podstawy wymiaru jego emerytury (art.111 ustawy emerytalnej). W zależności od wyników obliczeń matematycznych organ wyda nową decyzję, w której prawidłowo zinterpretuje art.4 ust.1 i 2 umowy z 6 października 1975 r. i odniesie się do istoty sprawy.